

27. 11. 2000

Veźměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Vlastnictví k věci v průběhu dědického řízení

Zanechal-li zůstavitel více dědiců, nebylo-li dědictví mezi nimi vypořádáno ohledně věci, o kterou jde v občanském soudním řízení vedeném s jinou osobou (osobou, která není zůstavitelovým dědicem), a byla-li příčinou tohoto stavu skutečnost, že v dědickém řízení (popřípadě v původním dědickém řízení) nebyl tento majetek znám ...

Zanechal-li zůstavitel více dědiců, nebylo-li dědictví mezi nimi vypořádáno ohledně věci, o kterou jde v občanském soudním řízení vedeném s jinou osobou (osobou, která není zůstavitelovým dědicem), a byla-li příčinou tohoto stavu skutečnost, že v dědickém řízení (popřípadě v původním dědickém řízení) nebyl tento majetek znám (řízení o dědictví bylo pro nedostatek majetku zastaveno nebo tento majetek nebyl v řízení o dědictví projednán, protože nebyl zjištěn), jsou až do vypořádání dědictví ohledně této věci všichni dědici považováni za vlastníky této věci; z právních úkonů týkajících se této věci jsou oprávněni a povinni vůči jiným osobám společně a nerozdílně, přičemž jejich dědický podíl vyjadřuje míru, jakou se navzájem podílejí na těchto právech a povinnostech, a v řízení, v němž jde o tuto věc, mají postavení tzv. nerozlučných společníků (§ 91 odst. 2 o.s.ř.).

Z odůvodnění.

Žalobkyně se domáhala, aby bylo určeno, že darovací smlouva, uzavřená dne 18.12.1980 mezi F.L. jako dárcem a JZD T.Š., která je částí notářského zápisu sepsaného Státním notářstvím v B. pod sp. zn. NZ 1175/80, je neplatná a že pozemky č. 38, 137, 138, 140, 317, 351, 352, 507, 141/7, 319, 141/1, 318, 314, 245, 246, 252, 370 a 145/1, všechny v kat. úz. D., pozemky č. 1193/1, 1193/2, 1193/3, všechny v kat. úz. S., a 1/22 pozemku č. 1191 v kat. úz. S. patří do dědictví po F.L., zemřelém dne 11.3.1983. K odůvodnění žaloby uvedla, že žila jako družka s F.L. a že řízení o dědictví po F.L., který zemřel dne 11.3.1983 bylo zastaveno "pro nepatrný majetek". Kupní smlouvou ze dne 18.12.1980, sepsanou do notářského zápisu Státního notářství v B., sp. zn. NZ 1175/80, jí F.L. prodal dům čp. 22 se st. p. č. 51 v kat. úz. D. V souvislosti s uzavřením této kupní smlouvy byl F.L. "přinucen s ohledem na tehdejší praxi" darovat všechny své zemědělské pozemky tehdejšímu JZD T.Š.; darování se uskutečnilo v rámci stejného notářského zápisu, kterým byla sepsána kupní smlouva. Žalobkyně má za to, že darovací smlouva je neplatným právním úkonem, neboť nebyla ze strany F.L. uzavřena svobodně, je neurčitá ve vymezení předmětu darování a vznikají rovněž pochybnosti, zda byla za JZD T.Š. řádně podepsána, a že majetek, který byl podle ní darován, proto patří do dědictví po F.L. Žalobkyně má na požadovaném určení naléhavý právní zájem, neboť byla jako družka zůstavitele spolu s jeho sestrou V.F. ve smyslu ustanovení § 475 obč. zák. (ve znění účinném ke dni smrti zůstavitele) jeho dědičkou a žalovaný jakékoliv mimosoudní řešení věci odmítl.

Okresní soud rozsudkem ze dne 9.10.1997, čj. 8 C 794/96-96, žalobu zamítl a rozhodl, že žalobkyně je povinna zaplatit na náhradě nákladů řízení žalovanému 1 564,50 Kč a "státu na účet okresního soudu" 46 Kč. Z provedeného dokazování zjistil, že žalobkyni byl rozhodnutím Městského národního výboru ve V. ze dne 20.10.1980 přidělen "na základě pokynu B. strojíren, n.p. V." podnikový byt ve V., L. čp. 437 a že se žalobkyně přihlásila do tohoto bytu k trvalému pobytu dne 10.11.1980. Dne 1.12.1980 podepsali žalobkyně a F.L. prohlášení, že budou v tomto bytě bydlet jako druh s družkou; F.L. se do bytu žalobkyně přihlásil k trvalému pobytu a byl tam hlášen až do své smrti. Dne 18.12.1980 uzavřela žalobkyně s F.L. kupní smlouvu, na základě které získala do vlastnictví "dům čp. 22 se st. p. č. 51, zapsané na LV č. 14 v kat. úz. D.", a mezi F.L. a JZD T.Š. došlo k uzavření darovací smlouvy, na základě které toto družstvo získalo vlastnictví k zemědělským pozemkům zapsaným na

"LV č. 14 v kat. úz. D., dále LV č. 72 a k 1/22 lesa č. 1191", smlouva byla registrována rozhodnutím Státního notářství v B. ze dne 1.2.1982 pod č. R I 33/82. F.L. zemřel dne 11.3.1983 a řízení o dědictví bylo zastaveno s tím, že nepatrný majetek zůstavitele byl vydán jeho sestře V.F., která se postarala o pohřeb. V.F. zemřela dne 3.4.1990 a řízení o dědictví bylo rozhodnutím Státního notářství v B. ze dne 14.12.1990 zastaveno s tím, že její majetek byl vydán M.B., který se postaral o pohřeb. Při právním posouzení věci dospěl soud prvního stupně k závěru, že žalobkyně nemá naléhavý právní zájem na určení, že darované pozemky patří do dědictví po F.L., neboť by se tím "fakticky vylučoval její naléhavý právní zájem na požadovaném určení neplatnosti darovací smlouvy". K určení neplatnosti darovací smlouvy, která je částí notářského zápisu sepsaného Státním notářstvím v B. pod sp. zn. NZ 1175/80, není žalobkyně věcně legitimována. Jako dědici po F.L. by totiž přicházeli podle ustanovení § 475 obč. zák. (ve znění účinném ke dni smrti zůstavitele) v úvahu jeho sestra V.F. a žalobkyně, kdyby žila se zůstavitelem nejméně po dobu 1 roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kdyby z tohoto důvodu pečovala o společnou domácnost nebo by byla odkázána výživou na zůstavitele; V.F. pak zemřela bez zanechání dědiců (ať ze zákona nebo podle závěti) a dědictví po ní by podle ustanovení § 462 obč. zák. připadlo státu. K podání návrhu na určení neplatnosti darovací smlouvy tedy byli aktivně legitimováni nejen žalobkyně, ale i stát, který "by nastupoval jako dědic za zemřelou V.F.", protože žalobu podala pouze žalobkyně, nemůže být žalobě již z tohoto důvodu vyhověno. Vedle toho žalobkyně nebyla k žalobě legitimována i proto, že nebylo prokázáno, že by patřila do okruhu dědiců po F.L. Podle soudu prvního stupně nebylo zjištěno, že by žila s F.L. jako družka nejméně po dobu 1 roku před jeho smrtí. Soud prvního stupně neuvěřil výpovědím svědků vyslechnutých na návrh žalobkyně a dovodil, že prohlášení žalobkyně a F.L., že spolu budou žít od 1.12.1980 jako druh s družkou, bylo pouze "formální", došlo k tomu jen proto, aby se F.L. mohl "bez problémů" přihlásit k trvalému pobytu do bytu žalobkyně ve V., neboť svůj dům čp. 22 v D. prodal žalobkyni, která na základě dohody se sestrou F.L. přenechala svůj byt F.L. a sama žila u svého bratra v S. Podle soudu prvního stupně nebylo možné na základě výsledků dokazování dovodit ani to, že by darovací smlouva byla neplatným právním úkonem. Nebylo totiž zjištěno, že by F.L. byl k darování zemědělských pozemků JZD T.Š. donucován (ať fyzicky nebo psychicky), že tvrzená neurčitost a nesrozumitelnost smlouvy není takové povahy, aby ji pomocí výkladu projevu vůle nebylo možné odstranit, a že za obdarovaného byla darovací smlouva uzavřena platně, neboť ji podepsali dva členové jeho představenstva.

K odvolání žalobkyně krajský soud rozsudkem ze dne 20.10.1998, čj. 25 Co 273/98-127, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl, že žalobkyně je povinna zaplatit žalovanému na náhradě nákladů odvolacího řízení 653 Kč a že se návrh na připuštění dovolání zamítá. Na základě skutkových zjištění soudu prvního stupně dovodil, že žalobkyně nemá na určení neplatnosti darovací smlouvy naléhavý právní zájem a že k tomuto určení ani nemá aktivní legitimaci. I když se absolutní neplatnosti právního úkonu může dovolat každý (i ten, kdo "stojí mimo posuzovaný právní úkon"), je jeho právo omezeno procesní podmínkou, že má na požadovaném určení naléhavý právní zájem. Žalobkyně na tomto určení naléhavý právní zájem nemá proto, že jde jen o řešení předběžné otázky pro určení, zda nemovitosti patří do dědictví po F.L. Žalobkyně nemá aktivní legitimaci k podání této žaloby proto, že neprokázala, že je dědičkou po zemřelém F.L.; soud si totiž v tomto řízení nemůže předběžně řešit otázku okruhu dědiců (tato otázka může být řešena jen v rámci dědičského řízení). Důvodná není podle odvolacího soudu ani žaloba na určení, že předmětné nemovitosti patřily do dědictví po F.L. Protože pro toto určení musí být řešena jako předběžná otázka platnosti darovací smlouvy, a protože soud tuto otázku "může posoudit jen tehdy, jsou-li účastníky řízení všechny osoby, které ji uzavřely", je dán na straně žalobkyně nedostatek "aktivní legitimace, když žalovat měl i stát, který je právním nástupcem jediné zákonné dědičky po F.L.". Z uvedených důvodů shledal odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně věcně správným. Návrh na vyslovení přípustnosti dovolání proti svému rozsudku odvolací soud zamítl s odůvodněním, že právní otázky, pro něž se žalobkyně domáhá vyslovení přípustnosti dovolání, ve svém rozhodnutí neřešil, popřípadě se jich "dotkl pouze okrajově".

Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podala žalobkyně dovolání. V první řadě namítá, že není správný právní názor odvolacího soudu, že se stát stává z titulu odúmrti universálním sukcesorem zůstavitele a že proto musí být účastníkem řízení o neplatnost smlouvy uzavřené zůstavitelem. Ustanovení § 462 obč. zák. totiž jen zabraňuje tomu, aby po smrti zůstavitele, jehož majetek nenabyl žádný dědic, zůstal jeho majetek "ničí, resp. aby zcela nezanikla zůstavitelova práva a závazky". Stát rovněž nemůže odumřít - na rozdíl od dědice - odmítnout; je chráněn pouze tím, že může - opět na rozdíl od dědice - navrhnout likvidaci dědictví, není-li možné uhradit peněžitý dluh zcela nebo zčásti penězi z dědictví a odmítne-li věřitel přijmout k úhradě dluhu věci z dědictví. Protože stát neodpovídá za závazky celým svým majetkem do výše nabytého majetku jako dědic a protože je povinen vždy odumřít převzít, není universálním dědicem zůstavitele, nemá případné určení platnosti nebo neplatnosti smlouvy uzavřené zůstavitelem vliv na jeho právní postavení a nemusí být "v každém případě" účastníkem řízení o určení neplatnosti dané smlouvy. Dovolatelka dále odvolacímu soudu vytýká, že dospěl k nesprávnému závěru při posouzení platnosti darovací smlouvy z hlediska její určitosti a srozumitelnosti. Podle jejího názoru je darovací smlouva ve vymezení předmětu daru neurčitá a neplatná a tento nedostatek není možné "zhojit výkladem". Je-li pro smlouvy o převodu nemovitostí předepsána obligatorní písemná forma, znamená to, že "tento úkon jako takový se všemi svými náležitostmi, minimálně ovšem se svými náležitostmi esenciálními, k nimž patří určení předmětu darovací smlouvy, musí být vyjádřen písemně, a to dokonce na jedné listině". Dovolání je podle názoru žalobkyně v této věci přípustné podle ustanovení § 239 odst. 2 o.s.ř., neboť obě uvedené otázky mají po právní stránce zásadní význam. Dovolatelka rovněž namítá, že rozsudek odvolacího soudu je nepřezkoumatelný, zabývá-li se vztahem obou žalob na určení jí podaných. Dospěl-li k závěru, že pro určení, že předmětné pozemky patří do dědictví po F.L., je třeba předběžně vyřešit otázku platnosti darovací smlouvy, měl tuto otázku vyřešit a nikoliv "odkázat" na to, že žalobkyně nedoložila, že by byla dědičkou po F.L. Dovolatelka též namítá, že rozhodnutí odvolacího soudu ve zjištění, že by nežila ve společné domácnosti se zemřelým F.L. po dobu více než jednoho roku a že by z tohoto důvodu nepečovala o společnou domácnost, nemá v podstatné části oporu v provedeném dokazování. Z důkazů provedených před soudem prvního stupně totiž vyplývá, že žalobkyně žila s F.L. jako družka s druhem od roku 1980 až do jeho smrti; není přitom podstatné, zda k sobě měli citový vztah a co je k soužití ve společné domácnosti vedlo. I kdyby to byly zčásti důvody ekonomické či sociální a i když žalobkyně často navštěvovala svého bratra, nic to nemění na povaze jejich soužití. Odvolací soud tyto důkazy pominul a vycházel ze závěru, že žalobkyně ve společné domácnosti s F.L. nežila. Žalobkyně navrhla, aby dovolací soud zrušil rozsudky soudů obou stupňů a aby věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Žalovaný navrhl, aby dovolací soud dovolání zamítl. Uvedl, že považuje rozsudky soudů obou stupňů za správné, že názor dovolatelky, podle kterého stát není "neopomenutelným účastníkem řízení", nemá oporu v zákoně a není ani logický, že zemědělské pozemky nabyly od F.L. v dobré víře a že žalobkyně ve skutečnosti není dědičkou po F.L.

Nejvyšší soud jako soud dovolací (§ 10a o.s.ř.) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o.s.ř., se nejprve zabýval otázkou, zda v posuzovaném případě je dovolání přípustné.

Dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští (§ 236 odst. 1 o.s.ř.).

Dovolání je přípustné proti rozhodnutí odvolacího soudu (s výjimkou rozsudků, kterými bylo vysloveno, že se manželství rozvádí, že je neplatné nebo že zde není), jestliže trpí vadami uvedenými v ustanovení § 237 odst. 1 o.s.ř. Dovolání je též přípustné proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé [§ 238 odst. 1 písm. a) o.s.ř.]. Dovolání je přípustné také proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně,

kterým soud prvního stupně rozhodl jinak než v dřívějším rozsudku proto, že byl vázán právním názorem odvolacího soudu, který dřívější rozhodnutí zrušil [§ 238 odst. 1 písm. b) o.s.ř.]. Dovolání je rovněž přípustné proti rozsudku odvolacího soudu ve věci samé, jímž bylo rozhodnutí soudu prvního stupně potvrzeno, jestliže odvolací soud ve výroku rozhodnutí vyslovil, že dovolání je přípustné, protože jde o rozhodnutí po právní stránce zásadního významu (§ 239 odst. 1 o.s.ř.).

Podle ustanovení § 239 odst. 2 o.s.ř. nevyhoví-li odvolací soud návrhu účastníka na vyslovení přípustnosti dovolání, který byl učiněn nejpozději před vyhlášením potvrzujícího rozsudku nebo před vyhlášením (vydáním) usnesení, kterým bylo rozhodnuto ve věci samé, je dovolání podané tímto účastníkem přípustné, jestliže odvolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam.

Dovolání může být podle tohoto ustanovení přípustné jen tehdy, jde-li o řešení právních otázek (jiné otázky, zejména posouzení správnosti nebo úplnosti skutkových zjištění, přípustnost dovolání neumožňují) a jde-li zároveň o právní otázku zásadního významu. Právním posouzením je činnost, při níž soud aplikuje konkrétní právní normu na zjištěný skutkový stav, tedy dovozuje-li ze skutkového zjištění (skutkové podstaty), jaká mají účastníci podle příslušného právního předpisu práva a povinnosti. Při aplikaci práva jde tedy o to, zda byl použit správný právní předpis a zda byl také správně vyložen.

O rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadního významu jde nejen tehdy, jestliže odvolací soud posuzoval právní otázku, která v projednávané věci měla pro rozhodnutí ve věci zásadní význam (tedy nešlo o posouzení takové právní otázky, které pro rozhodnutí věci nebylo určující). Rozhodnutí odvolacího soudu musí současně mít po právní stránce zásadní význam z hlediska rozhodovací činnosti soudů vůbec (mající obecný dopad na případy obdobné povahy). Rozhodnutí odvolacího soudu má z tohoto pohledu zásadní význam zpravidla tehdy, jestliže řeší takovou právní otázku, která judikaturou vyšších soudů (tj. odvolacího soudu a odvolacích soudů) nebyla vyřešena nebo jejíž výklad se v judikatuře těchto soudů dosud neustálil (vyšší soudy při svém rozhodování řeší takovou otázku rozdílně, takže nelze hovořit o ustálené judikatuře), nebo jestliže odvolací soud posoudil určitou právní otázku jinak, než je řešena v konstantní judikatuře vyšších soudů [rozhodnutí odvolacího soudu představuje v tomto směru odlišné ("nové") řešení této právní otázky].

Přípustnost dovolání podle ustanovení § 239 odst. 2 o.s.ř. není založena již tím, že dovolatel tvrdí, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam; přípustnost dovolání nastává tehdy, jestliže rozhodnutí odvolacího soudu po právní stránce zásadní význam skutečně má.

Z hlediska skutkového stavu bylo v posuzované věci soudu zjištěno (správnost zjištění v tomto směru dovolatelka nenapadá), že kupní smlouvou, sepsanou do notářského zápisu u býv. Státního notářství v B. dne 18.12.1980, č. NZ 1175/80, prodal F.L. žalobkyni nemovitosti ve smlouvě označené jako "dům čp. 22 se stav. parc. č. 51, zapsané na listu vlastnictví č. 14 k.ú. D.". V tomto notářském zápisu je dále obsažena smlouva, kterou F.L. daroval Jednotnému zemědělskému družstvu v T. Š. zemědělské pozemky zapsané na listu vlastnictví č. 14 k.ú. D. "a dále na listu vlastnictví č. 72 a jednu dvaadvacetinu lesa č. parc. 1191". Rozhodnutím býv. Státního notářství v B. ze dne 1.2.1982, čj. R I 33/82, byla tato smlouva registrována. F.L. dne 11.3.1983 zemřel a rozhodnutím býv. Státního notářství v B. ze dne 15.4.1983, čj. D 361/83-5, bylo dědické řízení zastaveno s tím, že nepatrný majetek jím zanechaný se vydává V.F., která se postarala o pohřeb. V.F. zemřela dne 3.4.1990 a rozhodnutím býv. Státního notářství v B. ze dne 3.5.1990, čj. D 431/90-4, bylo dědické řízení zastaveno s tím, že nepatrný majetek jí zanechaný se vydává M.B., který se postaral o pohřeb.

Z provedených důkazů soudy dále zjistily (ani správnost těchto zjištění dovolatelka nenapadá), že

F.L. nepořídil o svém majetku závěť a že dědické právo ze zákona svědčí jeho sestře V.F. (§ 475 obč. zák. ve znění účinném do 31.12.1991). V.F. nezanechala dědice ze závěti ani dědice ze zákona, a proto by její majetek - kdyby nějaký zanechala - připadl státu podle ustanovení § 462 obč. zák.

Žalobkyně o sobě v této věci tvrdí, že je - vedle V.F. - ve smyslu ustanovení § 475 obč. zák. (ve znění účinném do 31.12.1991) dědičkou ze zákona po F.L., s nímž od roku 1980 až do jeho smrti žila ve společné domácnosti a z tohoto důvodu pečovala o společnou domácnost. S poukazem na své dědické právo se domáhá jednak určení, že výše uvedená darovací smlouva je neplatná, jednak určení, že zemědělské pozemky, které podle této smlouvy měly být darovány Jednotnému zemědělskému družstvu v T. Š., "patří do dědictví po F.L."

Aniž by bylo třeba řešit vzájemný vztah obou uvedených určovacích žalob, je z povahy věci nepochybné, že posouzení, zda darovací smlouva, obsažená v notářském zápisu býv. Státního notářství v B. ze dne 18.12.1980, č. NZ 1175/80, je platným nebo neplatným právním úkonem, má v tomto případě určují význam pro závěr, zda zemědělské pozemky takto darované "patří do dědictví po F.L.". Předmětem posléze uvedeného určení pak je - posuzováno podle žalobního petitu vyloženého v souvislosti s vylíčením rozhodujících skutečností (skutku) v žalobě - určení, že F.L. byl v den své smrti vlastníkem předmětných zemědělských pozemků; do dědictví po F.L. mohou tyto pozemky totiž patřit jen, jestliže F.L. byl v den své smrti jejich vlastníkem.

Skutečnosti, v nichž žalobkyně spatřuje důvody neplatnosti darovací smlouvy, představují - jak vyplývá z obsahu žaloby - důvody tzv. absolutní neplatnosti. Určení tzv. absolutní neplatnosti právního úkonu se nemůže - jak se mylně domnívá odvolací soud - dovolávat každý s tím, že jeho právo je omezeno jen procesní podmínkou spočívající v tom, že má na požadovaném určení naléhavý právní zájem. Tzv. absolutní neplatnost právního úkonu znamená, že soud k důvodu neplatnosti přihlédne, i když se neplatnosti k tomu oprávněná osoba nedovolala. Oprávněn (věcně legitimován) dovolat se určení neplatnosti právního úkonu i z důvodů tzv. absolutní neplatnosti může jen ten, kdo je takovým právním úkonem dotčen ve svých právech nebo oprávněných zájmech, tedy zejména účastník tohoto právního úkonu, popřípadě jeho právní nástupce. Netýká-li se právní úkon právní sféry toho, kdo se dovolává tzv. absolutní neplatnosti právního úkonu, nemůže být jeho požadavek na určení neplatnosti tohoto právního úkonu úspěšný pro nedostatek věcné legitimace.

Určení, že věc (movitá nebo nemovitá) patří do dědictví po zůstaviteli (zda ji zůstavitel vlastnil v den své smrti), je oprávněn (věcně legitimován) požadovat jen ten, jehož práv nebo povinností (jeho právní sféry) se takové určení týká. Takovou osobou může být jen ten, kdo je zůstavitelovým dědicem, popřípadě jeho právním nástupcem.

Osobou oprávněnou (věcně legitimovanou) se v posuzovaném případě domáhat určení neplatnosti darovací smlouvy, obsažené v notářském zápisu býv. Státního notářství v B. ze dne 18.12.1980, č. NZ 1175/80, je - jak vyplývá z výše uvedeného - rovněž dědic zemřelého účastníka této smlouvy F.L. Dědic po F.L. je také osobou oprávněnou (věcně legitimovanou) domáhat se určení, že předmětné (v petitu žaloby uvedené) zemědělské pozemky patří do dědictví po F.L. (tj. určení, že tyto pozemky F.L. v den své smrti vlastnil).

Bylo-li o dědickém právu (o tom, kdo je zůstavitelovým dědicem) pravomocně rozhodnuto v řízení o dědictví, je usnesení soudu (dříve rozhodnutí státního notářství) závazné (srov. § 167 odst. 2, § 159 odst. 2 o.s.ř., popřípadě § 135 odst. 2 větu druhou o.s.ř.); soud je proto povinen z tohoto rozhodnutí vycházet i při projednávání a rozhodování jiné věci. V případě, že - a tak tomu je i v projednávané věci - řízení o dědictví bylo zastaveno (proto, že zůstavitel nezanechal majetek nebo že zanechal majetek nepatrné hodnoty) a o dědickém právu nebylo v řízení o dědictví rozhodnuto ani později (např. při tzv. dodatečném projednání dědictví), může si soud v jiném občanském soudním řízení

otázku dědického práva po zůstaviteli posoudit sám jako otázku předběžnou. Názor odvolacího soudu, podle kterého může být otázka okruhu dědiců po zůstaviteli řešena jen v rámci dědického řízení, tedy není správný.

Soudy zjistily, že dědické právo po F.L. svědčí podle ustanovení § 475 obč. zák. (ve znění účinném do 31.12.1991) jeho sestře V.F. V případě, že žalobkyně žila s F.L. nejméně po dobu jednoho roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a že z tohoto důvodu pečovala o společnou domácnost (jak tvrdí), svědčilo by dědické právo podle ustanovení § 475 obč. zák. (ve znění účinném do 31.12.1991) také žalobkyni. Protože dědictví po F.L. nebylo dosud projednáno (původní dědické řízení bylo zastaveno a o návrhu žalobkyně na dodatečné projednání dědictví dosud nebylo rozhodnuto) a protože případný majetek náležející V.F. by měl - podle zjištění soudů - připadnout státu podle ustanovení § 462 obč. zák. (jako tzv. odúmrtí), je za této situace pro rozhodnutí sporu mimo jiné významné to, zda osobou oprávněnou (věcně legitimovanou) k určení neplatnosti darovací smlouvy, obsažené v notářském zápisu býv. Státního notářství v B. ze dne 18.12.1980, č. NZ 1175/80, a k určení, že předmětné (v petitu žaloby uvedené) zemědělské pozemky patří do dědictví po F.L., je samotná žalobkyně (kdyby bylo její dědické právo prokázáno) nebo zda touto osobou je i stát (z důvodu, že by mu mělo připadnout podle ustanovení § 462 obč. zák. dědictví po jiné dědičce F.L. V.F.), popřípadě jak by se měl stát řízení v této věci účastnit. Výklad uvedených otázek se v judikatuře vyšších soudů dosud neustálil; dovolací soud se k nim do současné doby při svém rozhodování nevyslovil. Vzhledem k tomu, že posouzení těchto otázek bylo pro rozhodnutí projednávané věci významné (určující), představuje napadený rozsudek odvolacího soudu z tohoto hlediska rozhodnutí, které má po právní stránce zásadní význam. Dovolací soud proto dospěl k závěru, že dovolání proti rozsudku odvolacího soudu je podle ustanovení § 239 odst. 2 o.s.ř. přípustné.

Po přezkoumání rozsudku odvolacího soudu ve smyslu ustanovení § 242 o.s.ř., které provedl bez jednání (§ 243a odst. 1, věta první o.s.ř.), Nejvyšší soud dospěl k závěru, že dovolání není důvodné.

Dědictví se nabývá smrtí zůstavitele (srov. § 460 obč. zák.). K nabytí dědictví zůstavitelovým dědicem však nedochází jen na základě smrti zůstavitele. Právní úprava dědického práva vychází z principu ingerence státu při nabývání dědictví; předpokládá mimo jiné, že dědictví po každém zůstaviteli musí být soudem (dříve státním notářstvím) projednáno a rozhodnuto, že řízení o dědictví se zahajuje i bez návrhu a že v řízení o dědictví musí být projednán také majetek, který při původním projednání a rozhodnutí dědictví nebyl znám (nebyl zjištěn). Podle usnesení soudu (dříve rozhodnutí státního notářství) o potvrzení dědictví nebo o vypořádání dědiců se nabývá dědictví s účinností ke dni smrti zůstavitele. V době od smrti zůstavitele až do potvrzení dědictví nebo vypořádání dědiců pravomocným usnesením soudu (dříve rozhodnutím státního notářství) tu nemůže být jistota, s jakým výsledkem řízení o dědictví skončí (zejména, kdo se stane zůstavitelovým dědicem a jak bude vypořádáno dědictví mezi více zůstavitelovými dědici).

Zanechal-li zůstavitel více dědiců, projevuje se stav, jaký tu vzniká v době od smrti zůstavitele až do vypořádání dědiců pravomocným usnesením soudu (dříve rozhodnutím státního notářství), také v jejich vzájemných vztazích k majetku patřícímu do dědictví. Musí být vzato v úvahu, že vypořádání dědiců má sice účinky ke dni smrti zůstavitele, že však do vypořádání pravomocným usnesením soudu (dříve rozhodnutím státního notářství) není jisté, jak budou jejich práva a povinnosti k dědictví upravena. Uvedený "zvláštní" vztah dědiců k zůstavitelově majetku má mimo jiné za následek, že až do vypořádání dědiců pravomocným usnesením soudu (dříve rozhodnutím státního notářství) jsou dědici považováni za vlastníky celého majetku patřícího do dědictví (všech věcí a majetkových práv zůstavitele) a že z právních úkonů, týkajících se věcí nebo majetkových práv patřících do dědictví, jsou oprávněni a povinni vůči jiným osobám společně a nerozdílně, přičemž jejich dědický podíl vyjadřuje míru, jakou se navzájem podílejí na těchto právech a povinnostech. Ve sporech s jinými osobami, týkajících se věcí nebo majetkových práv patřících do dědictví, se uvedený vztah dědiců k

zůstavitelově majetku projevuje tím, že mají postavení tzv. nerozlučných společníků (§ 91 odst. 2 o.s.ř.), neboť jde o taková společná práva a povinnosti, že se rozhodnutí ve sporu musí vztahovat na všechny dědice.

To, co bylo výše uvedeno, platí nejen v případě, že se provádí vypořádání celého zůstavitelova majetku. Obdobně to platí i tehdy, jestliže se vypořádání dědictví provádí dodatečně, protože původní řízení o dědictví bylo zastaveno z důvodu, že zůstavitel nezanechal majetek nebo že zanechal majetek jen nepatrné hodnoty. Uvedené se uplatní také tehdy, jestliže se po právní moci rozhodnutí, jímž bylo původní řízení o dědictví skončeno, objeví nějaký nový (v původním dědickém řízení neznámý) zůstavitelův majetek.

Nejvyšší soud proto dospěl k závěru, že, zanechal-li zůstavitel více dědiců, nebylo-li dědictví mezi nimi vypořádáno ohledně věci, o kterou jde v občanském soudním řízení vedeném s jinou osobou (osobou, která není zůstavitelovým dědicem), a byla-li příčinou tohoto stavu skutečnost, že v dědickém řízení (popřípadě v původním dědickém řízení) nebyl tento majetek znám (řízení o dědictví bylo pro nedostatek majetku zastaveno nebo tento majetek nebyl v řízení o dědictví projednán, protože nebyl zjištěn), jsou až do vypořádání dědictví ohledně této věci všichni dědici považováni za vlastníky této věci; z právních úkonů týkajících se této věci jsou oprávněni a povinni vůči jiným osobám společně a nerozdílně, přičemž jejich dědický podíl vyjadřuje míru, jakou se navzájem podílejí na těchto právech a povinnostech, a v řízení, v němž jde o tuto věc, mají postavení tzv. nerozlučných společníků (§ 91 odst. 2 o.s.ř.).

Dovolatelka správně uvádí, že stát, kterému dědictví připadlo podle ustanovení § 462 obč. zák. (jako tzv. odúmrtí), není zůstavitelovým dědicem. Na rozdíl od dědice nemůže dědictví odmítnout. Stát odpovídá za zůstavitelovy dluhy a za přiměřené náklady spojené s jeho pohřbem stejně jako dědic, na rozdíl od dědice však může navrhnout likvidaci i u dědictví, které není předloženo, není-li možné uhradit peněžitý dluh zůstavitele zcela nebo z části z dědictví a věřitel odmítl přijmout na úhradu dluhu věci z dědictví, které svojí hodnotou odpovídají vyšší dluhu (srov. § 472 obč. zák.).

Dovolatelka ve svých úvahách však pomíjí, že státu nemůže podle ustanovení § 462 obč. zák. připadnout dědictví, jestliže zůstavitel zanechal alespoň jednoho dědice, který nabyl dědictví. Ve vztahu k zůstavitelově dědici se stát může ocitnout jen tehdy, jestliže mu připadl (má připadnout) podle ustanovení § 462 obč. zák. majetek jiného zůstavitelova dědice dříve, než bylo v řízení o dědictví po zůstaviteli pravomocně o dědictví rozhodnuto; to platí nejen tehdy, provádí-li se v řízení vypořádání celého zůstavitelova majetku, ale i v případě, že se provádí vypořádání dědictví dodatečně, protože původní řízení o dědictví bylo zastaveno, nebo protože se po právní moci rozhodnutí, jímž bylo původní řízení o dědictví skončeno, objevil nějaký nový (v původním řízení neznámý) zůstavitelův majetek.

Z uvedeného titulu stát vystupuje v řízení o dědictví po zůstaviteli na místě dědice, jehož majetek mu připadl (má připadnout) podle ustanovení § 462 obč. zák., a je zásadně oprávněn ke všemu, co by jinak mohl učinit tento zůstavitelův dědic (např. uzavřít dohodu o vypořádání dědictví). Vůči ostatním zůstavitelovým dědicům se jeho vztah k majetku patřícímu do dědictví v době od smrti zůstavitele do vypořádání dědictví pravomocným usnesením soudu (dříve rozhodnutím státního notářství) neliší od postavení zůstavitelova dědice. Výše uvedený "zvláštní" vztah dědiců k zůstavitelově majetku tu nepochybně nastává i tehdy, nastoupil-li do řízení o dědictví po zůstaviteli na místo jednoho z dědiců stát. Výše uvedené postavení státu, kterému dědictví připadlo jako tzv. odúmrtí, se může projevit při projednání a vypořádání tohoto dědictví a nikoliv v jiném dědickém řízení, do něhož nastoupil po zůstavitelově dědici dříve, než řízení bylo skončeno. V neposlední řadě je třeba vzít, že práv a povinností státu (jeho právní sféry v občanskoprávních vztazích, v nichž je právnickou osobou - srov. § 21 obč. zák.) se dotýká to, co mu jako tzv. odúmrtí připadne, popřípadě zda mu vůbec něco z titulu

tzv. odúmrti případně; také z tohoto hlediska je odůvodněn závěr, že jeho postavení k "nevyporádanému" majetku zůstavitele musí být stejné, jaké mají zůstaviteli dědici.

V posuzovaném případě z uvedeného právního názoru vyplývá, že oprávnění (aktivní legitimaci) k uplatnění neplatnosti darovací smlouvy, obsažené v notářském zápisu býv. Státního notářství v B. ze dne 18.12.1980, č. NZ 1175/80, a k určení, že předmětné (v petitu žaloby uvedené) zemědělské pozemky patří do dědictví po F.L. měla nejen žalobkyně (ta samozřejmě jen za předpokladu, že by bylo prokázáno její dědické právo po F.L.), ale i stát, kterému měl podle ustanovení § 462 obč. zák. připadnout majetek dědičky po F.L. V.F. Protože stát, který tu měl postavení tzv. nerozlučného společníka, nebyl účastníkem řízení před soudy, dospěl odvolací soud ke správnému závěru, že oběma žalobám na určení nebylo možné z tohoto důvodu vyhovět.

Opačný závěr by bylo možné učinit jen tehdy, kdyby do vydání napadeného rozsudku odvolacího soudu bylo řízení o dědictví po F.L., zahájené na návrh žalobkyně (tzv. dodatečné projednání tohoto dědictví) pravomocně skončeno a kdyby podle pravomocného usnesení soudu předmětný majetek nabyla žalobkyně. Z obsahu spisu je však nepochybné, že k tomu nedošlo, neboť o tomto návrhu žalobkyně dosud nebylo rozhodnuto.

Vzhledem k tomu, že oběma žalobám na určení nemohlo být vyhověno již z výše uvedeného důvodu, nezabýval se dovolací soud dalšími námitkami dovolatelky, neboť na výsledku dovolacího řízení ani jejich případné pro žalobkyni příznivé posouzení nemohou nic změnit.

Vzhledem k tomu, že rozsudek odvolacího soudu, kterým byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně o zamítnutí žalob, je správný, protože nebylo zjištěno (a ani dovolatelkou tvrzeno), že by rozsudek odvolacího soudu byl postižen některou z vad uvedených v ustanovení § 237 odst. 1 o.s.ř. nebo jinou vadou, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Nejvyšší soud dovolání žalobkyně podle ustanovení § 243b odst. 1, části věty před středníkem o.s.ř. zamítl.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Konec „severních ateliérů“? Nový stavební zákon otevírá dveře k rekolaudaci ubytovacích jednotek na plnohodnotné byty](#)
- [Oceňování nemovitosti a přiměřená náhrada při zrušení spoluvlastnictví](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 33.: Prevence střetu zájmů \(jednatel × společnost\)](#)
- [Úročení jistoty \(kauce\), kterou skládá podnájemce nájemci - II. díl](#)
- [Když obecní pozemky již nemusí být obecní - institut mimořádného vydržení v obecním právu](#)
- [Střet zájmů členů volených orgánů obchodních korporací: pravidla, proces a následky](#)
- [Dvě kiwi denně: EU schválila první zdravotní tvrzení pro čerstvé ovoce](#)
- [Nová „tlačítková“ povinnost pro e-shopy](#)
- [Digital Omnibus: Revoluce v datech, nebo jen nová zátěž pro podnikatele?](#)
- [Darování pro případ smrti nemovité věci zapsané v katastru nemovitostí a určení výše odměny soudního komisaře](#)
- [Flotilová novela: Kdo a kdy musí nově získat licenci k distribuci pojištění?](#)